

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond

Narva kolledž

Õppekava „Koolieelse lasteasutuse õpetaja mitmekeelses õppekeskkonnas“

Birgit Naarits

LÄÄNE-VIRUMAA LASTEAIASÕPETAJATE TEADLIKKUS KAASAVA HARIDUSE RAKENDAMISEST

Bakalaureusetöö

Juhendaja: Viivika Roostar MA

Narva 2026

AUTORLUSE KINNITUS

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Birgit Naarits

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.

Mina, Birgit Naarits,

1. Annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose ” Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkus kaasava hariduse rakendamises”, mille juhendaja on Viivika Roostar,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Birgit Naarits

11.05.2026

SUMMARY

Awareness of Kindergarten Teachers in Lääne-Virumaa Regarding the Implementation of Inclusive Education

Inclusive education has become an increasingly important principle in early childhood education, aiming to ensure equal learning opportunities for all children regardless of their individual needs or abilities. The successful implementation of inclusive education largely depends on teachers' knowledge, attitudes, and professional readiness, as well as the availability of supportive resources within educational institutions. Understanding teachers' experiences and perceptions is therefore essential for improving inclusive practices in kindergarten settings.

The aim of this bachelor's thesis was to examine the awareness, experiences, and perceptions of kindergarten teachers in Lääne-Virumaa regarding the implementation of inclusive education. The study focused on teachers' knowledge of inclusive education principles, perceived challenges, supporting factors, and the relationship between professional background characteristics and teachers' evaluations of inclusive practices.

A quantitative research approach was used in the study. Data were collected through a structured questionnaire created in Google Forms. The questionnaire consisted of closed-ended Likert-scale statements and open-ended questions addressing teachers' experiences with inclusive education. The sample included 30 kindergarten teachers working in preschool institutions in Lääne-Virumaa. The collected data were analysed using descriptive statistics, including frequencies, percentages, and mean values, while open-ended responses were analysed using qualitative content analysis to identify recurring themes.

The results indicated that teachers' awareness of inclusive education principles was generally good, although knowledge of official guidelines and regulations varied among respondents. Teachers expressed positive attitudes towards the inclusion of children with special educational needs and reported a relatively high level of readiness to adapt teaching methods and learning environments according to children's individual needs. At the same time, several challenges were identified, including large group sizes, limited time resources, insufficient availability of support specialists, and the need for additional professional training.

The findings also highlighted several factors that support the implementation of inclusive education. Teachers emphasized the importance of collaboration among colleagues, access to support specialists, professional development opportunities, and constructive cooperation with parents. Comparisons between respondent groups showed that greater work experience and participation in training were associated with higher self-confidence in implementing inclusive practices.

Overall, the results provide an overview of kindergarten teachers' experiences with inclusive education and highlight key factors influencing its implementation in everyday educational practice. The findings contribute to a better understanding of teachers' professional needs and the conditions necessary for supporting inclusive education in early childhood settings.

SISUKORD

SISSEJUHATUS	7
1. KAASAVA HARIDUSE TEOREETILINE KÄSITLUS JA ÕIGUSLIK RAAMISTIK	9
1.1 Kaasava hariduse teoreetilised lähtekohad	9
1.2 Kaasava hariduse õiguslik raamistik Eestis	11
1.3 Kaasava hariduse rakendamine alushariduses	12
1.4 Õpetaja roll ja pädevused kaasavas hariduses	13
1.5 Kaasava hariduse väljakutsed ja toetavad tegurid alushariduses	15
2. METOODIKA	17
2.1 Uuringu eesmärk ja uurimisküsimused	17
2.2 Uurimismeetod	17
2.3 Uurimisprotseduuri kirjeldus	18
2.4 Valimi moodustamine ja kirjeldus	18
2.5 Andmete analüüs	20
3. UURIMISTULEMUSED	22
3.1 Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkus kaasava hariduse põhimõtetest	22
3.2 Peamised takistused kaasava hariduse rakendamisel	24
3.3 Toetavad tegurid ja kaasava hariduse eelised	25
3.4 Õpetajate teadlikkuse seos taustateguritega	26
ARUTELU	29
KOKKUVÕTE	32
KASUTATUD KIRJANDUS	34
LISAD	36

SISSEJUHATUS

Viimastel aastatel on Eesti haridussüsteemis üha enam tähelepanu pööratud kaasava hariduse põhimõtete rakendamisele. Kaasav lähenemine lähtub arusaamast, et igale lapsele tuleb tagada tema individuaalsetest vajadustest lähtuv tugi ning võimalus osaleda ühises õppekeskkonnas sõltumata erivajadustest või kultuurilisest taustast (Nelis & Kivirand, 2024, lk 17–18). Sellise lähenemise keskmes on lapse eripärade arvestamine ning võrdsete võimaluste loomine kvaliteetseks hariduseks.

Koolieelne haridus on lapse arengus oluline etapp, mille jooksul kujunevad õppimise alused ning toimuvad märkimisväärsed tunnetuslikud ja sotsiaalsed arenguprotsessid (Kikas, 2008). Lasteaed on sageli esimene haridusasutus, kus kaasava hariduse põhimõtteid igapäevases õppe- ja kasvatustegevuses rakendatakse. Seetõttu on eriti tähtis, et õpikeskkond toetaks kõigi laste arengut ning võimaldaks varakult märgata ja arvestada nende individuaalseid vajadusi.

Kuigi kaasava hariduse temaatika on Eestis viimastel aastatel olnud hariduspoliitikas ja -praktikas üha enam fookuses, kogevad õpetajad selle elluviimisel mitmeid raskusi. Uuringud on osutanud probleemidele, mis on seotud suurte rühmade, piiratud ressursside, tugispetsialistide vähese kättesaadavuse ning õpetajate ebapiisava ettevalmistusega (Nelis et al., 2023; Vint & Šuman, 2021). Need tegurid võivad mõjutada kaasavate praktikate järjepidevust ja kvaliteeti koolieelses hariduses.

Kaasava hariduse rakendamine alushariduses on tihedalt seotud lasteaiaõpetaja hoiakute, teadlikkuse ja professionaalsete oskustega, mis mõjutavad igapäevase õppetöö korraldust ning kaasavate põhimõtete jõudmist praktikasse. Õpetaja arusaam kaasava hariduse olemusest ja selle rakendamise võimalustest loob aluse sobivate meetodite kasutamiseks ning tõhusaks koostööks tugispetsialistide ja lapsevanematega. Varasemad uuringud on näidanud, et õpetajate teadlikkus ja enesetõhusus on olulised tegurid kaasava hariduse edukal rakendamisel (Sharma et al., 2012).

Kuigi kaasava hariduse teemat on Eestis käsitletud mitmetes uurimustes, on piirkondlikud käsitlused koolieelse hariduse kontekstis endiselt piiratud (Kivirand & Leijen, 2019). Eriti vähesel määral on uuritud lasteaiaõpetajate teadlikkust kaasamise põhimõtetest ning nende praktilisi kogemusi igapäevases õppetöös. Samuti on seni pööratud vähest tähelepanu

õpetajate poolt tajutud takistustele ja toetavatele teguritele. Seetõttu on oluline saada ülevaade õpetajate teadlikkusest ja praktilistest kogemustest konkreetse piirkonna näitel.

Antud uurimuse probleemiks on vähene teadmine sellest, milline on Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkus kaasava hariduse rakendamisest ning milliseid takistusi ja toetavaid tegureid õpetajad selle elluviimisel kogevad. Kuigi kaasava hariduse põhimõtted on hariduspoliitikas selgelt esile tõstetud, ei ole piisavalt teada, kuidas õpetajad neid põhimõtteid igapäevases praktikas mõistavad ja rakendavad ning kuidas see on seotud õpetajate töökogemuse, kvalifikatsiooni ja täiendkoolitustega.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on uurida Lääne-Virumaa lasteaedade õpetajate teadlikkust kaasava hariduse rakendamisest. Töö käigus kaardistatakse õpetajate teadmised ja arusaamad kaasava hariduse põhimõtetest, tuuakse välja peamised takistused ning toetavad tegurid ning analüüsitakse, kuidas õpetajate teadlikkus ja kogemused seostuvad tööstaaži, kvalifikatsiooni ja läbitud koolitustega.

Töö eesmärgist lähtudes püstitatakse järgmised uurimisküsimused:

1. Kui teadlikud on Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajad kaasava hariduse põhimõtetest?
2. Millised on õpetajate hinnangul peamised takistused kaasava hariduse rakendamisel?
3. Millised kogemused ja toetavad tegurid esinevad kaasava hariduse praktikas?
4. Kuidas on õpetajate teadlikkus ja kogemused seotud nende tööstaaži, kvalifikatsiooni või läbitud koolitustega?

Bakalaureusetöö empiiriline osa põhineb kvantitatiivsel uurimismeetodil, mille raames kogutakse andmeid struktureeritud ankeetküsitluse abil Lääne-Virumaa lasteaedade õpetajate seas.

1. KAASAVA HARIDUSE TEOREETILINE KÄSITLUS JA ÕIGUSLIK RAAMISTIK

1.1 Kaasava hariduse teoreetilised lähtekohad

Kaasav haridus on hariduslik lähenemine, mille eesmärk on tagada kõigile õppijatele võrdne ligipääs haridusele ning kujundada õpikeskkond, mis arvestab laste individuaalsete vajaduste ja eripäradega (Haridus- ja Noorteamet, 2024). Lähenemise keskmes on õppijate mitmekesisuse väärtustamine ning iga lapse võimalus osaleda ühtses õppekeskkonnas sõltumata tema arengulisest, sotsiaalsest või kultuurilisest taustast (UNESCO, 2017).

Rahvusvahelisel tasandil toetub kaasava hariduse käsitus mitmete inimõigusi rõhutavatele dokumentidele, mis käsitlevad haridust kui universaalset põhiõigust (UNESCO, 2017). Aja jooksul on arusaam kaasamisest muutunud: erivajadustega laste eraldi õpetamiselt on liigutud suunas, kus mitmekesisust käsitletakse haridussüsteemi loomuliku osana ning õppimine toimub ühises õpikeskkonnas (Haridus- ja Teadusministeerium, 2024).

Eesti kontekstis on kaasava hariduse rakendamine viimastel aastatel üha enam esile tõusnud. Leijen (2024, lk 314–315) rõhutab, et kaasamine ei piirdu üksnes erivajadustega laste tavarühma integreerimisega, vaid hõlmab kogu õppekeskkonna ja õppetegevuste teadlikku kujundamist selliselt, et need toetaksid erinevate õppijate arengut. Sarnaselt käsitleb Malva (2024, lk 124–125) kaasavat haridust lähenemisena, mille keskmes on õppijate osalus ühises õpikeskkonnas ning hariduskorralduse kohandamine vastavalt nende vajadustele.

Kaasavat haridust mõistetakse ka pideva protsessina, mille eesmärk on vähendada hariduslikku tõrjutust ning suurendada õppijate osalust õppeprotsessis. UNESCO (2017) rõhutab, et kaasamine ei tähenda üksnes füüsilist kohalolu haridusasutuses, vaid eeldab õppijate aktiivset osalemist ja kuuluvustunnet õpikeskkonnas. Sellest tulenevalt on oluline õppekorralduse ja keskkonna süsteemne kohandamine, et toetada kõigi laste arengut.

Kaasava hariduse tõhus rakendamine on tihedalt seotud õpetajate professionaalsete pädevuste ja enesetõhususega. Õpetaja usk oma võimesse mitmekesisuses õpperühmas õpetada mõjutab tema valmisolekut kohandada õppetegevusi, kasutada erinevaid õpetamismeetodeid ning teha koostööd tugispetsialistidega. Sharma et al. (2012) on leidnud, et kõrgem enesetõhusus seostub kaasavate praktikate sagedasema ja kvaliteetsema rakendamisega.

Tunnetusoskused hõlmavad lapse võimet juhtida oma tähelepanu, taju, mälu ja mõtlemist, mis on õppimise aluseks. Nende oskuste areng toimub järk-järgult ning on tihedalt seotud lapse tegevuse ja kogemustega. Koolieelses eas on tunnetusoskuste kujunemisel oluline roll mängulisel tegevusel, mille kaudu laps omandab uusi teadmisi ja arendab mõtlemist. Erivajadustega laste puhul toimub tunnetusoskuste areng samade etappide alusel nagu teistel lastel, kuid areng võib olla ajaliselt aeglasem või ebaühtlasem. Seetõttu on oluline arvestada iga lapse individuaalse arengu tasemega ning kohandada õpetamist vastavalt tema vajadustele. (Roostar, 2025)

Teoreetiliselt toetub kaasava hariduse käsitlus õppimise ja arengu teooriatele, mis rõhutavad lapse individuaalse arengu ning sotsiaalse keskkonna vastastikust mõju. Olulisteks alusteks peetakse Lev Vygotski ja Jean Piaget' arenguteooriaid, mis pakuvad erinevaid, kuid teineteist täiendavaid vaatenurki lapse õppimisprotsessi mõistmiseks.

Vygotski sotsiaalkultuurilise teooria kohaselt kujuneb lapse areng eelkõige sotsiaalses suhtluses täiskasvanute ja eakaaslastega (Krull, 2018, lk 224). Tema käsitluse keskseks mõisteks on lähivõimekuse tsoon, mis tähistab vahemikku lapse iseseisva toimetuleku ja juhendamisel saavutatava arengutaseme vahel. Kaasava hariduse kontekstis tähendab see, et õpetaja ülesanne on pakkuda lapsele arengut toetavat juhendamist, lähtudes tema potentsiaalist, mitte üksnes hetkeoskustest.

Jean Piaget' kognitiivse arengu teooria keskendub lapse mõtlemise arengule ning arenguetappidele, mille kaudu kujunevad teadmised aktiivse tegutsemise ja kogemuste kaudu (Krull, 2018, lk 34–35). Piaget' käsitluse kohaselt peaks õppetegevus vastama lapse arengutasemele ning soodustama tema iseseisvat mõtlemist. Kaasava hariduse seisukohast rõhutab see lähenemine lapsekeskse õppe olulisust ning vajadust kohandada õppesisu vastavalt lapse arengujärgule.

Vygotski ja Piaget' teooriad loovad koos tugeva aluse kaasava hariduse mõtestamiseks. Kui Piaget rõhutab individuaalse arengu ja õppesisu sobivuse tähtsust, siis Vygotski toob esile sotsiaalse toe ja juhendamise rolli õppimisprotsessis. Mõlemad käsitlused toetavad põhimõtet, mille kohaselt tuleb õppetegevuse kavandamisel arvestada laste erinevate vajaduste ja arengutasemetega ning kujundada arengut soodustav õpikeskkond kõigile õppijatele (Krull, 2018).

1.2 Kaasava hariduse õiguslik raamistik Eestis

Kaasava hariduse rakendamist Eestis suunab riiklik õiguslik raamistik, mille eesmärk on tagada kõigile lastele võrdsed võimalused kvaliteetsele haridusele sõltumata nende individuaalsetest eripäradest. Haridust reguleerivad seadused ja riiklikud suunised loovad aluse kaasava lähenemise elluviimiseks nii üld- kui ka koolieelses hariduses ning määratlevad haridusasutuste ja õpetajate vastutuse laste arengu toetamisel (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008).

Oluliseks arenguks kaasava hariduse süsteemsel rakendamisel on alusharidusseaduse jõustumine 1. septembril 2025. Seadus sätestab alushariduse korraldamise põhimõtted ning seab eesmärgiks toetada 0–7-aastaste laste mitmekülgset arengut ja tagada kõigile lastele kvaliteetne alusharidus. Õppe- ja kasvatustegevus peab toimuma riikliku õppekava alusel ning lapse arengut tuleb hinnata ja toetada järjepidevalt, lähtudes tema individuaalsetest vajadustest (Alusharidusseadus, 2025; Alushariduse riiklik õppekava, 2025).

Varajane sekkumine tähendab lapse arengu toetamist alates sünnist kuni kooliminekuks ning hõlmab nii arengu jälgimist, erivajaduste varajast märkamist kui ka sobiva toe pakkumist. Varajase sekkumise eesmärk on ennetada arengulisi raskusi, toetada lapse pädevuste kujunemist ning parandada lapse toimetulekut igapäevaelus. (Roostar, 2025)

Alushariduse seadus (2025), mis jõustus 1. septembril, rõhutab alushariduse rolli lapse arengu varajases märkamises ning sobiva toe pakkumises. Seaduse kohaselt on lasteasutused ülesanne kujundada õpikeskkond, mis võimaldab igal lapsel osaleda õppeprotsessis vastavalt tema võimetele ja vajadustele. Selline lähenemine toetab kaasava hariduse põhimõtteid ning seab need selgemalt igapäevase pedagoogilise praktikaga koolieelses hariduses.

Õiguslik raamistik seab õpetajatele senisest suurema professionaalse vastutuse. Õpetaja roll ei piirdu enam üksnes õppe- ja kasvatustegevuste läbiviimisega, vaid hõlmab ka lapse arengu märkamist, koostööd tugispetsialistide ja lapsevanematega ning õppetegevuste kohandamist vastavalt lapse individuaalsetele vajadustele. Sellest tulenevalt on õpetajate teadlikkus kaasava hariduse põhimõtetest ning valmisolek neid praktikas rakendada muutunud eriti oluliseks (Leijen, 2024, lk 315–316).

Lisaks seadusandlusele toetavad kaasava hariduse arengut ka riiklikud strateegiad ja arengukavad. Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035 rõhutab vajadust tugevdada

tugisüsteeme, arendada õpetajate pädevusi ning suurendada koostööd erinevate osapoolte vahel. Hariduspoliitilised suunised toovad esile, et kaasava hariduse tõhusus sõltub suurel määral õpetajate professionaalsest ettevalmistusest, juhtkonna toest ning tugispetsialistide kättesaadavusest koolieelses hariduses.

Kaasava hariduse rakendamisel on oluline järgida mitmeid põhimõtteid, mis toetavad kõigi õpilaste õppimist. Nende hulka kuuluvad näiteks õppe ühine planeerimine, õpetamise kohandamine vastavalt õppijate vajadustele, sotsiaalsete suhete toetamine ning koostöö erinevate osapoolte vahel. Samuti on oluline tagada õppekeskkonna ligipääsetavus ning piisavate ressursside olemasolu. (Krull, 2018, lk 619)

Kokkuvõtvalt loob Eestis kehtiv õiguslik raamistik selged eeldused kaasava hariduse rakendamiseks alushariduses, kuid seab samal ajal haridusasutustele ja õpetajatele uusi ootusi. Seetõttu on oluline analüüsida, kuivõrd teadlikud on lasteaiaõpetajad kaasava hariduse põhimõtetest ning milliseid võimalusi ja väljakutseid nad selle rakendamisel kogevad. Käesolev uurimus asetubki sellesse konteksti, keskendudes õpetajate teadlikkusele ja praktilistele kogemustele kaasava hariduse elluviimisel.

1.3 Kaasava hariduse rakendamine alushariduses

Alusharidus on lapse arengus oluline etapp, mille jooksul kujunevad õppimise alused, sotsiaalsed oskused ning suhtumine õppimisse. Koolieelses hariduses on oluline tagada kõigile lastele võimalus osaleda ühises õppekeskkonnas ning kohandada õppe- ja kasvatustegevust vastavalt laste erinevatele vajadustele ja arengutasemele (Malva, 2024, lk 128–130). Lasteaed on sageli esimene haridusasutus, kus laps puutub kokku süsteemse õppe- ja kasvatustegevusega ning kus kaasava hariduse põhimõtted leiavad praktilise rakenduse.

Kaasava hariduse rakendamine alushariduses tähendab sellise õppekeskkonna kujundamist, mis võimaldab kõigil lastel osaleda rühma igapäevategevustes ning arenda vastavalt oma võimetele. See eeldab paindlikku õppekorraldust, lapsekesket lähenemist ning õppetegevuste teadlikku kohandamist vastavalt laste arengutasemele ja vajadustele. Samuti tähendab see, et õpetajad kasutavad mitmekesiseid pedagoogilisi lähenemisi, mis toetavad kõigi laste osalust õppeprotsessis (Malva, 2024, lk 128–130; Leijen, 2024, lk 314–315).

Lasteaiaõpetaja on kaasava hariduse elluviimisel keskse tähtsusega, kuna tema igapäevased pedagoogilised otsused mõjutavad otseselt lapse arengut ja õppeprotsessi korraldust. Õpetaja

ülesannete hulka kuulub lapse arengu jälgimine, õppetegevuste planeerimine ning individuaalse toe pakkumine vastavalt lapse vajadustele. Samuti eeldab kaasav lähenemine tihedat koostööd lapsevanemate ja tugispetsialistidega, et tagada lapsele terviklik ja järjepidev arengutugi. Varasemad uuringud on näidanud, et õpetajad kogevad kaasava hariduse rakendamisel sageli mitmeid raskusi, mis on seotud ajapuuduse, piiratud ressursside ning spetsialistide vähese kättesaadavusega (Kaljurand, 2021; Vint & Šuman, 2021).

Kaljurand (2021) toob esile, et toetav töökeskkond ning süsteemne erialane täiendkoolitus suurendavad õpetajate valmisolekut kaasavaid praktikaid rakendada. Oluline on ka lasteaiajuhtkonna roll, kelle hoiakud ja otsused mõjutavad otseselt õpetajate töötingimusi ning võimalusi kohandada õppe- ja kasvatustegevust vastavalt rühma vajadustele.

Kaasav haridus alushariduses eeldab seega terviklikku lähenemist, kus lapse arengut toetavad nii paindlik õppekorraldus, professionaalne õpetajatöö kui ka toimiv tugivõrgustik. Sellise koostööpõhise lähenemise kaudu on võimalik luua õpikeskkond, mis toetab kõigi laste arengut ning soodustab nende osalust ja kuuluvustunnet lasteaiarühmas.

Lasteaed mängib olulist rolli erivajadustega laste arengus, kuna see pakub mitmekülgset arengukeskkonda, kus laps saab arendada sotsiaalseid, kommunikatiivseid ja kognitiivseid oskusi. Lasteaias toimuv igapäevane rutiin ning struktureeritud tegevused toetavad lapse eneseteenindusoskuste kujunemist ning aitavad kaasa stabiilsuse ja turvatunde tekkimisele. Lisaks võimaldab lasteaed varakult märgata lapse arengulisi eripärasid ning vajadusel rakendada sobivaid tugimeetmeid. Varajane sekkumine on oluline, kuna see aitab ennetada võimalikke õpiraskusi ning toetab lapse edasist arengut ja toimetulekut. Lapse arengut käsitletakse terviklikuna, hõlmates erinevaid valdkondi, nagu motoorsed oskused, eneseteenindamine, sotsiaalsed oskused, kommunikatsioon ning kognitiivne areng. Nende valdkondade arengu jälgimine võimaldab õpetajal märgata võimalikke kõrvalekaldeid ning kohandada õpetamist vastavalt lapse vajadustele. (Neare, 2022, lk 83–85)

1.4 Õpetaja roll ja pädevused kaasavas hariduses

Kaasava hariduse rakendamisel on õpetaja roll mitmekülgne ning eeldab erinevaid professionaalseid oskusi. Õpetaja peab suutma kohandada õpetamist vastavalt õpilaste individuaalsetele vajadustele, kasutada erinevaid hindamisviise ning koostada vajadusel

individuaalseid õppeülesandeid. Samuti on oluline oskus hinnata, kas õpilane mõistab õpitavat ning vajadusel toetada õppimist erinevate meetoditega. (Krull, 2018, lk 622)

Lisaks eeldab kaasav haridus õpetajalt tõhusat koostööoskust, kuna õpetamine toimub sageli meeskonnatöona koos teiste õpetajate, tugispetsialistide ja lapsevanematega. Koostöö võimaldab paremini toetada õpilase arengut ning tagada vajalike tugimeetmete rakendamine. (Krull, 2018, lk 622)

Kaasavas klassiruumis on oluline ka õpetaja võime tulla toime erinevate käitumisprobleemidega ning luua turvaline ja toetav õpikeskkond. See hõlmab nii probleemse käitumise ennetamist kui ka selle juhtimist ning selgete ootuste kehtestamist. (Krull, 2018, lk 622)

Õpetaja tegevus on kaasava hariduse rakendamisel keskse tähtsusega, kuna just igapäevased pedagoogilised otsused mõjutavad seda, mil määral jõuavad kaasavad põhimõtted praktikasse. Kaasav lähenemine eeldab õpetajalt teadlikkust, sobivaid hoiakuid, professionaalseid oskusi ning valmisolekut teha koostööd erinevate osapooltega (Leijen, 2024, lk 314–316; Nelis et al., 2023; Vint & Šuman, 2021).

Õpetaja teadlikkus kaasava hariduse põhimõtetest ning laste individuaalsetest vajadustest loob aluse lapse arengule sobiva õppekorralduse kujundamiseks. Teadlik õpetaja oskab märgata laste arengutaset, hinnata õppimisvajadusi ning valida metoodilisi võtteid, mis toetavad erinevate õppijate osalust õppeprotsessis. Leijen (2024, lk 314–315) rõhutab, et kaasav haridus ei tähenda üksnes erivajadustega laste liitmist tavarühma, vaid kogu õppeprotsessi läbimõeldud kujundamist, lähtudes laste mitmekesisusest.

Lisaks teadmistele on oluline õpetaja hoiak mitmekesisuse suhtes. Positiivne ja avatud suhtumine toetab valmisolekut kohandada õppetegevusi ning otsida paindlikke lahendusi erinevate vajadustega laste toetamiseks. Nelis et al. (2023) rõhutavad, et õpetajate hoiakud mõjutavad otseselt nende valmisolekut rakendada kaasavaid praktikaid ning panustavad seeläbi kaasamise kvaliteeti.

Kaasava hariduse elluviimine eeldab ka tugevaid professionaalseid oskusi. Nende hulka kuuluvad õppetegevuste diferentseerimine, lapse arengu jälgimine ning sobivate õpetamismeetodite valik. Vint ja Šuman (2021) toovad esile, et õpetajad vajavad piisavat eripedagoogilist ja metoodilist ettevalmistust, et tulla toime mitmekesise rühma vajadustega.

Ilma vajalike oskusteta võib kaasav lähenemine jääda formaalseks eesmärgiks, mis ei realiseeru igapäevases praktikas.

Oluline osa õpetaja pädevusest on koostööoskus. Kaasava hariduse rakendamine toimub meeskonnatöona, kus õpetaja teeb tihedat koostööd kolleegide, tugispetsialistide ning lapsevanematega. Tõhus koostöö võimaldab jagada vastutust, toetada õpetaja professionaalset kindlustunnet ning tagada lapsele järjepidev arengutugi (Nelis et al., 2023).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et õpetaja pädevused ja professionaalne valmisolek on kaasava hariduse edukuse seisukohalt määrava tähtsusega. Teadlikkus, hoiakud, oskused ning koostööpõhine tegutsemine loovad aluse sellise õppekeskkonna kujundamiseks, mis toetab kõigi laste arengut ja osalust alushariduses.

1.5 Kaasava hariduse väljakutsed ja toetavad tegurid alushariduses

Kuigi kaasava hariduse põhimõtted on Eesti haridussüsteemis järjest enam esile tõusnud, kogevad lasteaiaõpetajad nende rakendamisel mitmeid praktilisi väljakutseid. Koolieelses hariduses on rühmad sageli mitmekesised ning laste areng erinev, mis suurendab õpetajate töö keerukust ja nõuab paindlikku õppekorraldust (Leijen, 2024, lk 314).

Üheks olulisemaks takistuseks kaasava hariduse elluviimisel peetakse suuri rühmi, mis piiravad õpetaja võimalusi pakkuda lastele individuaalset tähelepanu ja arengutuge. Kaljurand (2021) toob esile, et suur laste arv rühmas raskendab nii erivajadustega laste märkamist kui ka nende vajadustele vastamist igapäevases õppetöös.

Teiseks oluliseks probleemiks on ajapuudus. Kaasav lähenemine eeldab õppetegevuste põhjalikku planeerimist, diferentseerimist ning regulaarset koostööd tugispetsialistidega, kuid õpetajate töökoormus on sageli suur. Vint ja Šuman (2021) märgivad, et aja nappus võib vähendada võimalusi individuaalseks tööks lastega.

Väljakutsetena tuuakse esile ka koolituste vähesus. Paljud õpetajad tunnevad puudust praktilistest teadmistest ja oskustest, mis toetaksid kaasava hariduse rakendamist igapäevases töös. Piiratud ligipääs täiendkoolitustele võib mõjutada õpetajate enesekindlust ning valmisolekut kasutada kaasavaid õpetamisviise (Vint & Šuman, 2021).

Oluliseks raskuseks on samuti tugispetsialistide piiratud kättesaadavus. Eripedagoogide, logopeedide ja psühholoogide puudus takistab süsteemse toe pakkumist ning võib vähendada kaasava hariduse tõhusust koolieelses hariduses (Kaljurand, 2021).

Lisaks väljakutsetele esineb kaasava hariduse rakendamisel ka mitmeid toetavaid tegureid. Üheks olulisemaks neist on juhtkonna tugi, mis loob eeldused õpetajate professionaalseks arenguks ning soodustab kaasavat töökultuuri haridusasutuses (Kivirand & Leijen, 2019).

Toetava tegurina tõuseb esile ka kolleegide vaheline koostöö. Kogemuste jagamine ning vastastikune nõustamine aitavad õpetajatel leida lahendusi keerulistele olukordadele ning suurendavad kindlustunnet kaasava hariduse rakendamisel (Leijen, 2024, lk 317–318).

Olulist rolli mängivad ka erialased koolitused ja täiendõpe, mis aitavad arendada õpetajate teadmisi ja oskusi ning tugevdavad nende enesetõhusust. Regulaarsed ja praktilise suunitlusega koolitused toetavad kaasavate praktikate järjepidevat rakendamist ning suurendavad valmisolekut kohaneda rühma mitmekesiste vajadustega (Vint & Šuman, 2021).

Kaasava hariduse elluviimist toetab ka toimiv tugivõrgustik, kuhu kuuluvad tugispetsialistid, lapsevanemad ning kohalik omavalitsus. Erinevate osapoolte koostöö võimaldab luua lapse vajadustest lähtuva tervikliku tugisüsteemi, mis on kaasava hariduse edukuse oluline eeldus alushariduses (Kaljurand, 2021; Kivirand & Leijen, 2019; Leijen, 2024).

Kokkuvõtvalt võib öelda, et kaasava hariduse rakendamine koolieelses hariduses toimub mitmete väljakutsete ja toetavate tegurite koostoimes. Kuigi õpetajad seisavad silmitsi erinevate piirangutega, võimaldab süsteemne tugi, koostöö ning professionaalne areng luua keskkonna, mis toetab kõigi laste osalust ja arengut.

2. METOODIKA

2.1 Uuringu eesmärk ja uurimisküsimused

Käesoleva uurimuse eesmärk on selgitada Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkust ja kogemusi kaasava hariduse rakendamisel. Uuringu käigus kaardistati õpetajate teadmised ja arusaamad kaasava hariduse põhimõtetest, nende hoiakud ja valmisolek kaasavate praktikate rakendamiseks ning õpetajate hinnangud peamistele takistustele ja toetavatele teguritele kaasava hariduse elluviimisel koolieelses hariduses. Samuti analüüsiti, kuidas õpetajate teadlikkus ja kogemused on seotud nende tööstaaži, haridustaseme ja läbitud koolitustega.

Uuringu eesmärgist lähtudes püstitati järgmised uurimisküsimused:

1. Kui teadlikud on Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajad kaasava hariduse põhimõtetest?
2. Millised on õpetajate hinnangul peamised takistused kaasava hariduse rakendamisel?
3. Millised kogemused ja toetavad tegurid esinevad kaasava hariduse praktikas?
4. Kuidas on õpetajate teadlikkus ja kogemused seotud nende tööstaaži, kvalifikatsiooni ja läbitud koolitustega?

2.2 Uurimismeetod

Uuringus kasutati kvantitatiivset uurimismeetodit, mille raames viidi läbi struktureeritud ankeetküsitlus. Kvantitatiivne uurimisviis võimaldab koguda andmeid suuremalt vastajate hulgalt ning analüüsida tulemusi arvuliste näitajate abil (Õunapuu, 2014, lk 54–55). Antud meetod sobib hästi uuringu eesmärgiga, milleks on üldiste suundumuste ja seoste kaardistamine Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate seas. Tegemist oli kirjeldava kvantitatiivse ristlõikeuuringuga (*cross-sectional survey*), mille eesmärk oli kirjeldada õpetajate hinnanguid ühel ajaperioodil kogutud andmete põhjal.

Andmete kogumiseks koostati küsimustik *Google Forms* keskkonnas. Küsimustik koosnes suletud valikvastustega ning avatud küsimustest ning kasutati viiepunktilist Likerti skaalat, kus 1 tähistas täielikku mittenõustumist ja 5 täielikku nõustumist. Lisaks sisaldas küsimustik mõningaid avatud vastustega küsimusi, mis võimaldasid vastajatel oma kogemusi ja seisukohti täpsustada.

2.3 Uurimisprotseduuri kirjeldus

Uuring viidi läbi ajavahemikul 03.–16. veebruar 2026 elektroonilise küsitluse vormis. Andmete kogumiseks koostati küsimustik *Google Forms* keskkonnas.

Küsimustiku link edastati Lääne-Virumaa lasteaedade juhtidele, kes jagasid seda oma asutuse õpetajatele. Uuringus osalemine oli vabatahtlik ning vastajatele tagati anonüümsus.

Küsimustik koosnes suletud ja avatud küsimustest ning selle täitmine võttis ligikaudu 15–20 minutit. Vastajatel oli võimalik küsimustikule vastata neile sobival ajal.

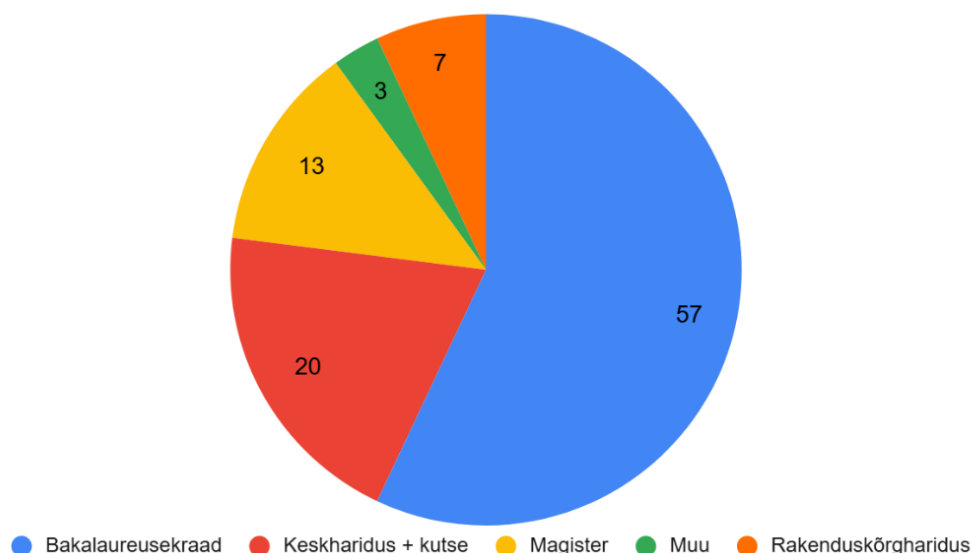
Küsimustiku koostamisel lähtuti varasematest teadusuuringutest ning kaasava hariduse teoreetilistest käsitlustest. Küsimused koostati eesmärgiga kaardistada õpetajate teadmisi, hoiakuid ja praktilisi kogemusi kaasava hariduse rakendamisel.

Pärast andmete kogumist eksporditi vastused *Google Forms* keskkonnast ning analüüsiti kirjeldava statistika abil. Uuringu läbiviimisel järgiti uurimistöö eetilisi põhimõtteid, tagades vastajate anonüümsuse ja andmete konfidentsiaalsuse.

2.4 Valimi moodustamine ja kirjeldus

Uuringus osales kokku 30 Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajat. Valimisse kuulusid erineva vanuse, tööstaaži ja haridustasemega õpetajad nii kohaliku omavalitsuse kui ka eralasteaedade seast. Vastajate hulgas oli nii keskharidusega kui ka kõrgharidusega õpetajaid, sealhulgas bakalaureuse- ja magistrikraadiga. Selline valimi koosseis võimaldab saada ülevaate õpetajate teadlikkusest ja kogemustest kaasava hariduse rakendamisel erineva taustaga õpetajate lõikes.

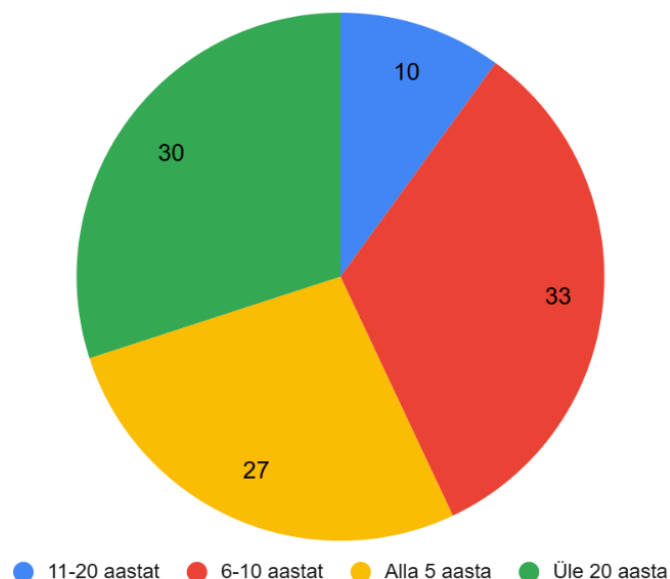
Valim kujunes mugavusvalimi alusel. Vastajate taustaandmete kirjeldus võimaldab paremini mõista uurimistulemuste konteksti. Vastajate haridustaseme analüüs näitas, et enamiku moodustasid bakalaureusekraadiga õpetajad (57%). Keskhariduse koos kutseharidusega vastajaid oli 20% ning magistrikraadiga vastajaid 13%. Rakenduskõrgharidusega vastajaid oli 7% ning kategooriasse „muu“ kuulus 3% vastanutest. Seega moodustasid kõrgharidusega vastajad uuringu valimis selge enamuse (vt joonis 1).

Joonis 1. Haridustaseme jaotus valimis. Allikas: autori koostatud.

Vanuselise jaotuse põhjal kuulus suurim osa vastajatest vanuserühma 35–44 aastat (43%). Vanuses 45–54 aastat oli 8 vastajat (27%) ning 55–64-aastaseid vastajaid 5 (17%). Noorimasse vanuserühma, kuni 34 aastat, kuulus 4 vastajat (13%). Vastuste põhjal võib järeldada, et uuringus osales peamiselt keskealine õpetajaskond.

Vastajate töökogemus lasteaiaõpetajana oli samuti varieeruv (vt joonis 2). Kõige enam oli 6–10-aastase tööstaažiga õpetajaid 10 (33%). Üle 20-aastase töökogemusega vastajaid oli 9 (30%), alla viieaastase tööstaažiga õpetajaid 8 (27%) ning 11–20-aastase töökogemusega õpetajaid 3 (10%). See näitab, et uuringus osales nii alustavaid kui ka pikaajalise töökogemusega õpetajaid.

Joonis 2. Lasteaiaõpetajate tööstaaži jaotus uuringu valimis. Allikas: autori koostatud.

Töökoha tüübi järgi töötas enamik vastajatest kohaliku omavalitsuse lasteaiaasutustes 22 (73%), samas kui eralasteaedades töötas 8 vastajat (27%).

Lisaks selgus, et suurem osa vastajatest 19 (63%) oli viimase kolme aasta jooksul töötanud rühmas, kus oli hariduslike erivajadustega (HEV) lapsi. HEV-lapse puudumist oma rühmas märkis 8 vastajat (27%) ning 3 vastajat (10%) ei osanud sellele küsimusele vastata.

Esitatud taustandmed annavad ülevaate uuringus osalenute profiilist ning loovad konteksti järgnevalt esitatavate uurimistulemuste mõistmiseks.

2.5 Andmete analüüs

Andmete analüüsimiseks kasutati *Google Sheetsi* ja *Microsoft Exceli* programme. Kogutud andmeid analüüsiti kirjeldava statistika abil. Analüüsis kasutati sagedusi ja protsentuaalseid jaotusi, mis võimaldasid anda ülevaate õpetajate teadlikkusest, hoiakutest ning kogetud takistustest ja toetavatest teguritest kaasava hariduse rakendamisel.

Likerti skaalal saadud vastuste põhjal analüüsiti õpetajate hinnanguid erinevatele väidetele. Lisaks võrreldi vastajate teadlikkuse ja kogemuste näitajaid taustatunnuste, nagu tööstaaži, haridustaseme ja läbitud koolituste alusel, et tuvastada võimalikke seoseid.

Avatud vastustega küsimuste analüüsimisel kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Vastused loeti korduvalt läbi, seejärel rühmitati need sisulisteks kategooriateks ning toodi välja korduvad teemad ja olulised seisukohad, mis aitasid kvantitatiivseid tulemusi täiendavalt selgitada.

Negatiivse sõnastusega väidete puhul pöörati vastuste kodeering analüüsi käigus ümber, et kõikide väidete puhul tähistaks kõrgem väärtus positiivsemat hinnangut kaasava hariduse rakendamisele. See võimaldas võrrelda vastuseid ühtsel skaalal ning arvutada keskmisi näitajaid loogilises suunas.

Töö koostamisel kasutati tehisintellektil põhinevat tekstirobotit ChatGPT (OpenAI) keeleliseks toimetamiseks, sõnastuse täpsustamiseks ning struktuuri parandamiseks. Tehisintellekti kasutamine ei mõjutanud töö sisu ega uurimistulemusi.

3. UURIMISTULEMUSED

3.1 Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkus kaasava hariduse põhimõtetest

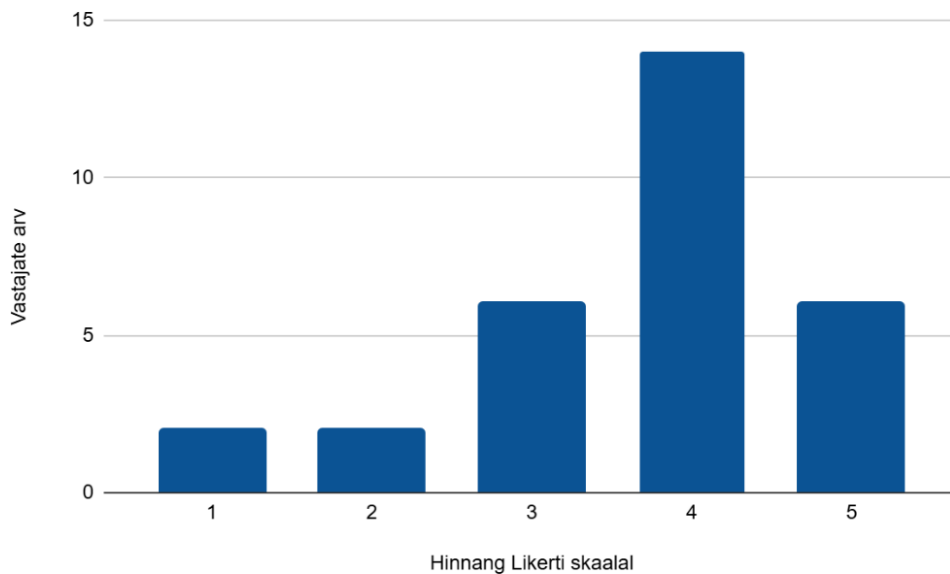
Järgnevalt esitatakse tulemused, mis kirjeldavad Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkust kaasava hariduse põhimõtetest. Tulemused põhinevad Likerti skaalal esitatud väidetel, mille abil hinnati õpetajate teadmisi, arusaamu ja valmisolekut kaasava hariduse rakendamisel.

Õpetajad hindasid oma teadmisi kaasava hariduse rakendamise põhimõtetest pigem heaks. Kõige enam valiti hinnang „4“ (50%), millele järgnes hinnang „3“ (33%). Madalaid hinnanguid (1–2) esines kokku 13% vastustest, mis viitab sellele, et õpetajate enesehinnang teadmiste taseme osas on pigem mõõdukas.

Teadmisi Haridus- ja Teadusministeeriumi nõuetest hinnati mõnevõrra tagasihoidlikumalt. Kõige rohkem valiti hinnang „4“ (43%), kuid märkimisväärne osa vastajatest andis hinnangu „2“ (20%) või „3“ (27%). Analüüsist selgus, et ametlike juhiste tundmine ei ole õpetajate seas ühtlane.

Vastajad hindasid oma kursisolekut lasteaia kaasava hariduse põhimõtetega pigem heaks. Enim valiti hinnang „4“ (53%) ning 17% vastajatest andis kõrgeima hinnangu „5“. Madalamaid hinnanguid esines harva, mis viitab sellele, et asutusesisesed põhimõtted on õpetajatele üldiselt teada.

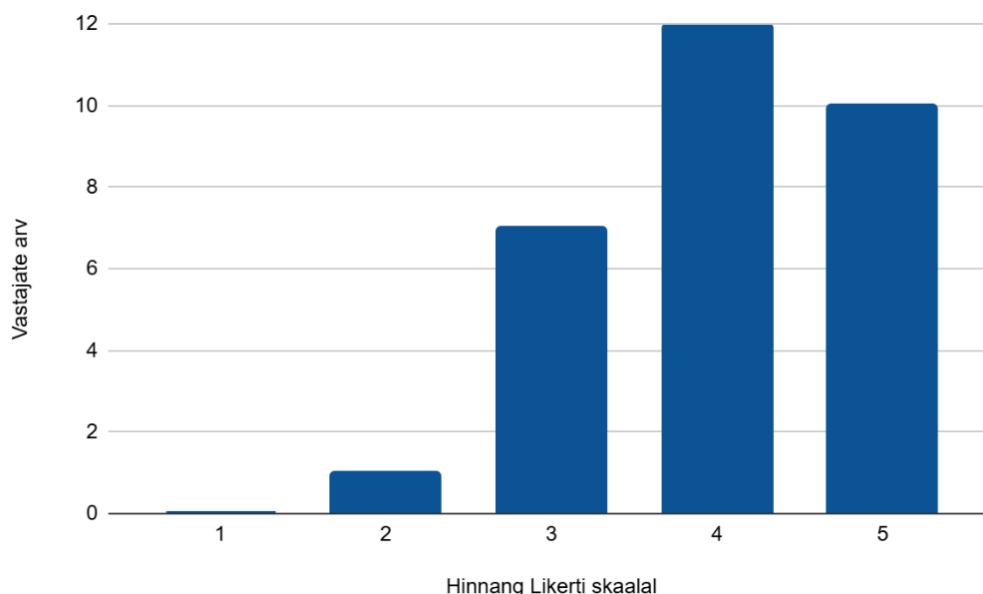
Õpetajate suhtumine erivajadustega laste kaasamisse tavarühma oli valdavalt toetav (vt joonis 3). Valdavalt valiti hinnang „4“ (47%), samas kui 20% vastajatest andis kõrgeima hinnangu „5“. Negatiivseid hinnanguid esines vähesel määral, mis näitab üldiselt positiivset hoiakut kaasava hariduse suhtes. Õpetajate hinnangud esitati viiepunktilisel Likerti skaalal, kus 1 tähistas täielikku mittenõustumist ja 5 täielikku nõustumist.

Joonis 3. Õpetajate suhtumine erivajadustega laste kaasamisse tavarühma. Allikas: autori koostatud.

Väidet, et erivajadustega laste kaasamine toetab kõigi laste sotsiaalset arengut, hinnati pigem mõõdukalt. Vastused jagunesid suhteliselt ühtlaselt hinnangute „3“ (27%) ja „4“ (33%) vahel, samas kui 30% vastajatest valis hinnangu „2“. See viitab sellele, et õpetajate hinnangud kaasamise mõjule ei ole täielikult üksmeelsed.

Kõige positiivsemalt hinnati valmisolekut rakendada diferentseeritud õpet ja kohandada õpikeskkonda vastavalt laste vajadustele (vt joonis 4). Kõige sagedamini valiti hinnang „4“ (40%) ning 33% vastajatest andis hinnangu „5“. Tulemused näitavad, et õpetajad peavad end üldiselt valmis kohandama õpetamist vastavalt laste vajadustele.

Joonis 4. Õpetajate hinnang valmisolekule rakendada diferentseeritud õpet. Allikas: autori koostatud.

Üldiselt näitavad tulemused, et Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkus kaasava hariduse põhimõtetest on pigem hea, kuigi teadmised ametlikest juhistest ning arusaamad kaasava hariduse mõjust ei ole vastajate seas täielikult ühtsed. Samas väljendub õpetajate hinnangutes selge valmisolek kohandada õpetamist ja toetada erivajadustega laste kaasamist.

3.2 Peamised takistused kaasava hariduse rakendamisel

Käesolevas alapeatükis esitatakse tulemused, mis käsitlevad lasteaiaõpetajate kogetud takistusi kaasava hariduse rakendamisel. Tulemused põhinevad õpetajate hinnangutel ning avatud vastustes kirjeldatud praktilistel kogemustel. Analüüs toob esile peamised probleemivaldkonnad, mis õpetajate hinnangul raskendavad kaasava hariduse põhimõtete rakendamist igapäevases lasteaiaõppes.

Avatud vastustega küsimuste analüüs näitas, et lasteaiaõpetajad kogevad kaasava hariduse rakendamisel mitmeid praktilisi takistusi, mis on seotud nii töökorralduse, ressursside kui ka professionaalse toe kättesaadavusega. Vastused rühmitati sisuanalüüsi käigus temaatilisteks kategooriateks vastavalt sagedamini esinenud probleemidele.

Tulemustest ilmnes, et õpetajad tõid esile rühma suurust (13 vastajat) ning laste suurt arvu rühmas. Vastajate hinnangul raskendab suur rühm individuaalse tähelepanu pakkumist erivajadustega lastele ning vähendab võimalusi kohandada tegevusi kõigi laste vajadustest

lähtuvalt. Mitmes vastuses rõhutati, et erivajadustega lapse toetamine nõuab tavapärasest rohkem aega ja tähelepanu, mida suure rühma puhul on keeruline tagada.

Teise olulise takistusena nimetati tugispetsialistide ja tugivõrgustiku ebapiisavat kättesaadavust (7 vastajat). Õpetajad tõid välja eripedagoogide, logopeedide, psühholoogide ning tugiisikute nappuse või toe aeglase jõudmise lapseni. Vastajate hinnangul muudab spetsialistide puudus õpetajate töö keerulisemaks ning suurendab vastutust igapäevases õppetöös.

Sageli mainiti ka ajapuudust ja suurt töökoormust. Õpetajad kirjeldasid raskusi seoses dokumentatsiooni koostamise, individuaalsete tegevuskavade planeerimise ning samaaegse tööga kogu rühmaga. Ajanappus vähendab võimalusi individuaalseks tööks lastega ning muudab kaasava hariduse põhimõtete järjepideva rakendamise keeruliseks.

Mõnes vastuses toodi esile teadmiste ja koolitusvõimaluste vähesus. Õpetajad märkisid, et neil ei ole alati piisavalt praktilisi teadmisi erinevate erivajaduste toetamiseks ning tuntakse vajadust täiendkoolituste järele. Lisaks viidati õppevahendite ja kohandatud keskkonna puudustele, mis raskendavad laste vajadustele vastava õpikeskkonna loomist.

Osad vastajad tõid välja ka koostöö ja hoiakutega seotud raskusi, sealhulgas lapsevanemate vähest mõistmist, meeskonnaliikmete erinevaid arusaamu kaasavast haridusest ning juhtkonna toe ebapiisavust. Samuti kirjeldati keerulisi olukordi, mis on seotud laste käitumisprobleemide, emotsionaalse koormuse ning tasakaalu leidmisega erivajadustega ja tavapärase arenguga laste vajaduste vahel.

Üldiselt näitavad tulemused, et kaasava hariduse rakendamise peamised takistused on seotud ressursside nappuse, ajapuuduse ning tugisüsteemide piiratud kättesaadavusega, mis mõjutavad õpetajate võimalusi pakkuda kõigile lastele individuaalset ja järjepidevat tuge.

3.3 Toetavad tegurid ja kaasava hariduse eelised

Antud alapeatükis esitatakse tulemused toetavate tegurite ja kaasava hariduse eeliste kohta õpetajate hinnangul.

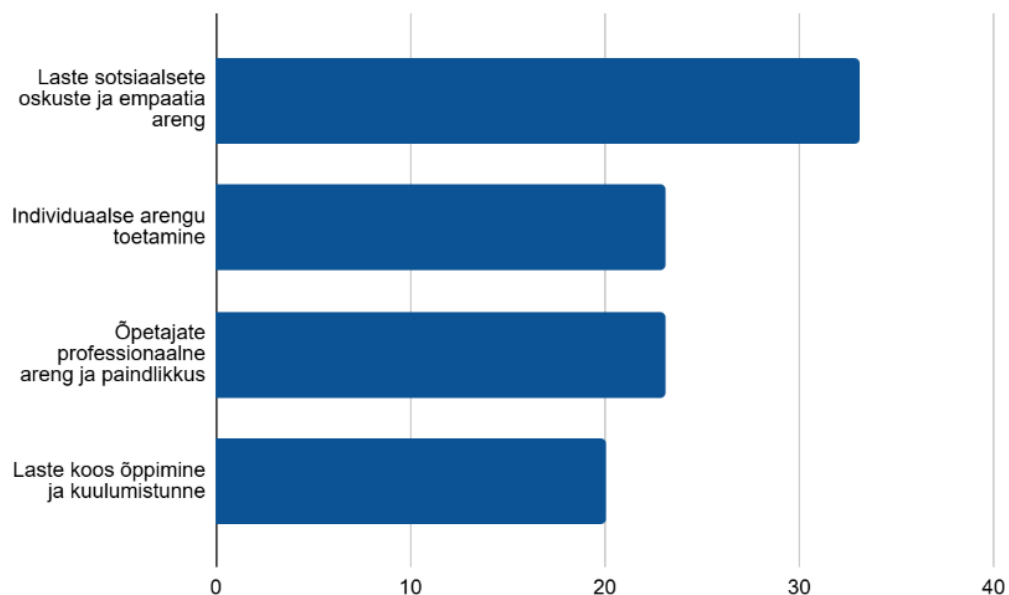
Tulemustes tõid vastajad esile laste sotsiaalsete oskuste ja empaatiavõime arengu (33%). Õpetajate hinnangul aitab erinevate vajadustega laste koos õppimine kujundada sallivust ning õpetab lapsi arvestama üksteise eripäradega. Lisaks mainiti laste individuaalse arengu

toetamist (23%), märkides, et kaasav lähenemine võimaldab varakult märgata laste vajadusi ning kohandada õppetegevusi vastavalt iga lapse arengutasemele. Samuti toodi esile õpetajate professionaalne areng (23%), kuna kaasav haridus eeldab paindlikkust, uute õpetamisviiside kasutamist ning pidevat enesetäiendamist.

Võimalust õppida ja areneda koos eakaaslastega tõi esile 20% vastajatest, rõhutades, et see loob lastele kuuluvustunde ning toetab nende osalust rühma ühistegevustes.

Samas esines ka üksikuid vastuseid, milles õpetajad ei näinud kaasaval haridusel selgeid eeliseid või leidsid, et selle toimimine sõltub suuresti olemasolevatest tingimustest.

Tulemused näitavad, et õpetajad seostavad kaasava hariduse rakendamist eelkõige laste sotsiaalse arengu, empaatia kujunemise, individuaalsete vajadustega arvestamise ning õpetajate professionaalse arenguga (vt joonis 5). Kuna vastajad võisid nimetada mitut tegurit, ei pruugi protsentide summa moodustada 100%.

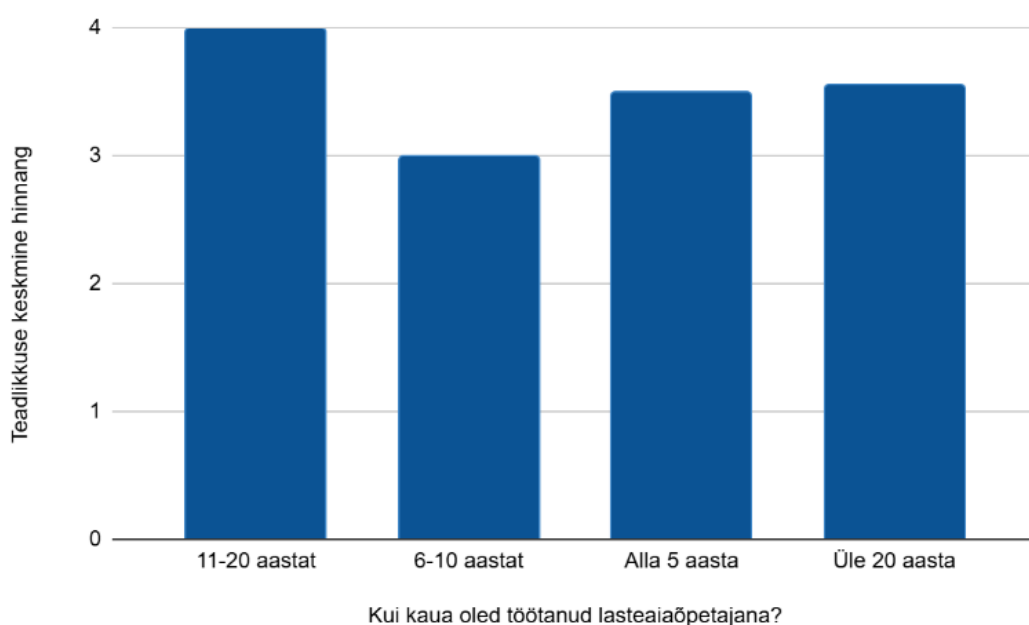
Joonis 5. Kaasava hariduse toetavad tegurid ja eelised õpetajate hinnangul. Allikas: autori koostatud.

3.4 Õpetajate teadlikkuse seos taustateguritega

Selles alapeatükis analüüsitakse, kuidas õpetajate teadlikkus kaasava hariduse põhimõtetest on seotud nende tööstaaži ning kaasava hariduse teemalistel koolitustel osalemisega.

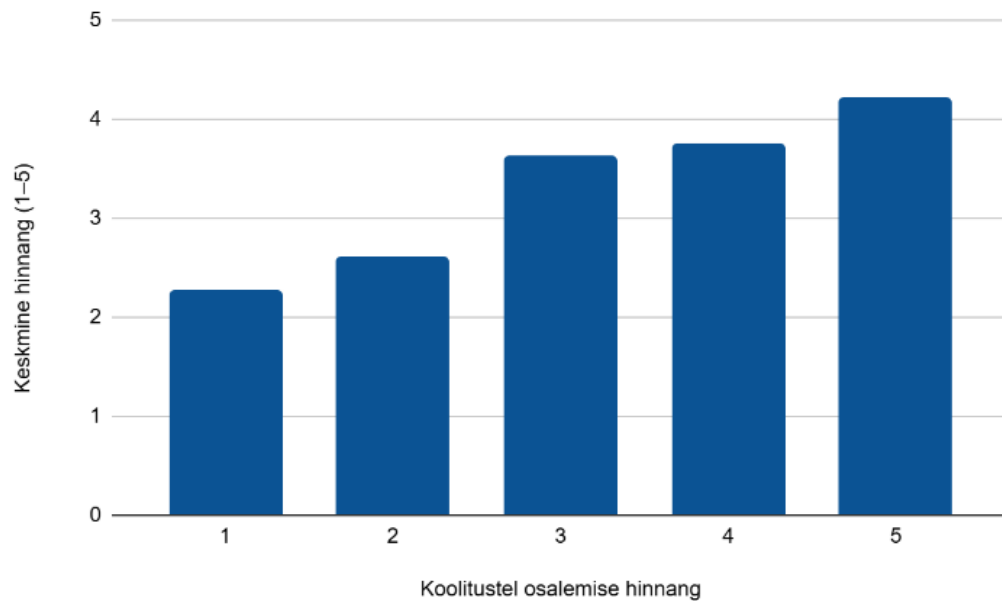
Tööstaaži lõikes ilmnes, et õpetajate teadlikkus varieerub sõltuvalt töökogemusest (vt joonis 6). Kõrgeim keskmine hinnang esines 11–20-aastase tööstaažiga õpetajate seas ($M = 4,0$), samas kui 6–10-aastase töökogemusega õpetajate keskmine hinnang oli madalaim ($M = 3,0$). Alla viieaastase staažiga õpetajate keskmine hinnang oli 3,5 ning üle 20-aastase töökogemusega õpetajatel 3,6.

Tulemused viitavad sellele, et töökogemus võib toetada õpetajate teadlikkuse kujunemist, kuid seos ei ole täielikult lineaarne, kuna kõige suurema töökogemusega õpetajate keskmine hinnang ei olnud kõrgeim.

Joonis 6. Õpetajate teadlikkus tööstaaži järgi. Allikas: autori koostatud.

Analüüsides õpetajate teadlikkuse seost koolitustel osalemisega ilmnes selge seos (vt joonis 7). Tulemused näitasid, et mida kõrgemalt hindasid õpetajad oma osalemist kaasava hariduse teemalistel koolitustel, seda kõrgemalt hindasid nad ka oma teadmisi kaasava hariduse põhimõtetest. Madalaima koolituse tasemega vastajate keskmine teadlikkuse hinnang oli 2,25, samas kui kõrgeima taseme puhul ulatus see 4,2-ni.

Joonis 7. Õpetajate teadlikkus sõltuvalt koolitustel osalemise hinnangust. Allikas: autori koostatud.

Saadud tulemused viitavad sellele, et nii töökogemus kui ka koolitustel osalemine on seotud õpetajate teadlikkusega kaasava hariduse rakendamisel. Samas tuleb arvestada, et valimi väiksuse tõttu ei saa tulemusi üldistada kogu õpetajaskonnale.

ARUTELU

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli selgitada Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkust ja kogemusi kaasava hariduse rakendamisel ning uurida, millised tegurid toetavad või takistavad selle põhimõtete elluviimist koolieelses hariduses. Samuti analüüsiti, kuidas õpetajate teadlikkus ja kogemused on seotud nende tööstaaži, kvalifikatsiooni ja läbitud koolitustega. Käesolevas peatükis tõlgendatakse uurimistulemusi ning seostatakse neid varasemate uurimuste ja teoreetiliste käsitlemustega.

Uurimistulemused näitasid, et lasteaiaõpetajate teadlikkus kaasava hariduse põhimõtetest on üldiselt hea, kuid teadmised ametlikest juhistest ja regulatsioonidest on mõnevõrra ebaühtlased. Õpetajad hindasid kõrgelt oma valmisolekut kohandada õpetamist vastavalt laste individuaalsetele vajadustele ning rakendada diferentseeritud õpet. See viitab sellele, et õpetajad tunnetavad oma professionaalset vastutust mitmekesise rühma õpetamisel ning peavad oluliseks lapse individuaalse arengu toetamist. Samas võib ametlike juhiste ebaühtlane tundmine viidata sellele, et teoreetiline teadlikkus ei pruugi alati olla süsteemselt kujunenud, vaid tugineb pigem praktilisele kogemusele. Sarnaseid järeldusi on esitatud ka varasemates uuringutes, mille kohaselt on õpetajate hoiakud kaasava hariduse suhtes positiivsed, kuid teadmised regulatsioonidest ja tugisüsteemidest võivad olla ebaühtlased (Nelis et al., 2023; Vint & Šuman, 2021).

Õpetajate professionaalne pädevus ja valmisolek kohandada õpetamist on kaasava hariduse rakendamisel keskse tähtsusega. Ka Malva (2024) rõhutab, et erivajadustega õppijate kaasamine eeldab teadlikku pedagoogilist tegutsemist ning erinevate õpetamisstrateegiate kasutamist. Käesoleva uuringu tulemused kinnitavad, et õpetajad peavad end üldiselt valmis kasutama diferentseeritud õpet ning kohandama õpikeskkonda, mis on kaasava hariduse eduka rakendamise oluline eeldus.

Tulemused näitasid, et õpetajate suhtumine erivajadustega laste kaasamisse tavarühma on valdavalt positiivne. Positiivne hoiak loob eelduse paindlike õpetamisviiside kasutamiseks ning toetab mitmekesise rühma õppimise korraldamist. See on kooskõlas Sharma et al. (2012) käsitleusega, mille kohaselt on õpetaja enesetõhusus ja hoiakud kaasava hariduse rakendamisel määrava tähtsusega. Samas võib täheldada, et kuigi hoiakud on positiivsed, ei pruugi need alati realiseeruda täiel määral praktikas, kui puuduvad vajalikud tingimused ja ressursid.

Uuringus ilmnesid mitmed praktilised takistused, mis raskendavad kaasava hariduse rakendamist lasteaia igapäevases töös. Kõige sagedamini nimetati suure rühma suurust, tugispetsialistide vähest kättesaadavust ning ajapuudust. Need tegurid on omavahel seotud ning viitavad süsteemsetele probleemidele hariduskorralduses. Suured rühmad piiravad õpetajate võimalusi pakkuda individuaalset tuge, samas kui ajapuudus ja töökoormus vähendavad võimalusi diferentseeritud õpetamiseks.

Käesoleva uuringu tulemused on kooskõlas ka õpetajate praktilisi kogemusi kajastavate käsitlustega, mille kohaselt kogevad õpetajad kaasava hariduse rakendamisel märkimisväärset töökoormust ning ajapuudust. Õpetajad toovad esile, et kasvavad ootused ei ole alati kooskõlas olemasolevate ressurssidega, mis raskendab individuaalse lähenemise rakendamist (Kasela, 2026). See viitab sellele, et kaasava hariduse edukas rakendamine ei sõltu üksnes õpetaja teadlikkusest ja hoiakutest, vaid ka laiematest organisatsioonilistest ja süsteemsetest tingimustest.

Lisaks tõid õpetajad esile tugispetsialistide vähese kättesaadavuse, mis piirab võimalusi erivajadustega laste tõhusaks toetamiseks. Tugisüsteemi puudulikkus võib viia olukorran, kus õpetaja vastutab üksi mitmekesise rühma õpetamise eest, mis suurendab tööalast koormust ning võib mõjutada õpetamise kvaliteeti. Sarnaseid probleeme on esile toodud ka varasemates uuringutes, kus rõhutatakse tugivõrgustiku olulisust kaasava hariduse rakendamisel (Kaljurand, 2021).

Uuringu tulemused näitasid ka vajadust täiendkoolituste järele. Õpetajad märkisid, et neil ei ole alati piisavalt praktilisi teadmisi erinevate erivajaduste toetamiseks. See võib viidata sellele, et õpetajate esmane ettevalmistus ei kata piisavalt kaasava hariduse praktilisi aspekte ning vajalik on pidev professionaalne areng. Samas näitasid tulemused selget seost koolitustel osalemise ja kõrgema teadlikkuse vahel, mis kinnitab täiendkoolituste olulist rolli õpetajate enesekindluse ja pädevuse kujunemisel.

Toetavate teguritena tõid õpetajad esile eelkõige meeskonnatöö ja tugispetsialistide olemasolu. Tõhus koostöö õpetajate, tugispetsialistide ja juhtkonna vahel võimaldab paremini mõista laste vajadusi ning leida sobivaid lahendusi keerulistes olukordades. See kinnitab varasemate uuringute järeldusi, mille kohaselt on koostööpõhine töökultuur ja toimiv tugivõrgustik kaasava hariduse edukuse olulised eeltingimused (Kivirand & Leijen, 2019).

Lisaks rõhutasid õpetajad kaasava hariduse positiivseid mõjusid laste arengule, eelkõige sotsiaalsete oskuste ja empaatiavõime kujunemisel. Erinevate vajadustega laste koos õppimine loob võimalused sotsiaalseks õppimiseks ning aitab kujundada sallivust ja arvestamist teistega. See on kooskõlas UNESCO (2017) käsitlemisega, mille kohaselt toetab mitmekesine õpikeskkond laste sotsiaalset ja emotsionaalset arengut.

Uuringu tulemused viitasid ka sellele, et õpetajate teadlikkus ja enesekindlus kaasava hariduse rakendamisel on seotud nende töökogemuse ja läbitud koolitustega. Pikema tööstaaziga õpetajad hindasid oma teadmisi üldiselt kõrgemalt, mis võib viidata kogemuse rollile praktiliste oskuste kujunemisel. Samas ei olnud seos lineaarne, mis näitab, et üksnes töökogemus ei taga kõrgemat teadlikkust ning oluline roll on ka pideval enesetäiendamisel.

Kokkuvõttes näitavad tulemused, et kuigi lasteaiaõpetajad suhtuvad kaasava hariduse põhimõttesse positiivselt ning peavad oluliseks laste individuaalsete vajadustega arvestamist, sõltub kaasava hariduse edukas rakendamine mitmete tegurite koosmõjust. Lisaks õpetajate teadlikkusele ja hoiakutele on määrava tähtsusega piisavad ressursid, toimiv tugisüsteem ning võimalused professionaalseks arenguks.

KOKKUVÕTE

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli välja selgitada Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkust kaasava hariduse rakendamisest ning uurida, millised tegurid toetavad või takistavad kaasava hariduse põhimõtete elluviimist koolieelses hariduses. Lisaks analüüsiti, kuidas õpetajate teadlikkus ja kogemused seostuvad nende tööstaaži, kvalifikatsiooni ning läbitud koolitustega.

Uuringu teoreetilises osas käsitleti kaasava hariduse olemust, selle teoreetilisi lähtekohti ning õiguslikku raamistikku Eestis. Samuti käsitleti kaasava hariduse rakendamist alushariduses, õpetaja rolli ja pädevusi ning peamisi väljakutseid ja toetavaid tegureid, mis mõjutavad kaasavate praktikate rakendamist lasteaia igapäevases õppe- ja kasvatusgevuses.

Empiiriline uurimus viidi läbi kvantitatiivse uurimismeetodi abil. Andmete kogumiseks kasutati struktureeritud ankeetküsitlust, mis koostati *Google Forms* keskkonnas. Küsimustik sisaldas nii suletud kui ka avatud küsimusi ning Likerti skaalal esitatud väiteid. Uuringus osales 30 Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajat. Kogutud andmeid analüüsiti kirjeldava statistika abil, kasutades sagedusi, protsentuaalseid jaotusi ja keskmisi näitajaid. Avatud vastuste analüüsimisel kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi.

Uuringu tulemused näitasid, et lasteaiaõpetajate teadlikkus kaasava hariduse põhimõtetest on üldiselt pigem hea. Õpetajad hindasid positiivselt oma valmisolekut kohandada õpikeskkonda ja õppetegevusi vastavalt laste individuaalsetele vajadustele ning rakendada diferentseeritud õpet. Samas ilmnes, et teadmised ametlikest juhistest ja regulatsioonidest ei ole õpetajate seas täielikult ühtlased.

Tulemustest selgus, et kaasava hariduse rakendamist takistavad eelkõige suured rühmad, ajapuudus ning tugispetsialistide piiratud kättesaadavus. Samuti tõid õpetajad esile vajaduse täiendkoolituste järele, mis aitaksid paremini toime tulla erinevate erivajadustega laste toetamisega. Toetavate teguritena nimetati eelkõige meeskonnatööd, tugispetsialistide olemasolu, juhtkonna toetust ning koostööd lapsevanematega.

Uuringu tulemused näitasid ka, et õpetajate teadlikkus ja enesekindlus kaasava hariduse rakendamisel on seotud nende töökogemuse ja läbitud koolitustega. Pikema tööstaažiga ning

kaasava hariduse teemalistel koolitustel osalenud õpetajad hindasid oma teadmisi ja valmisolekut üldiselt kõrgemalt.

Töö käigus püstitatud uurimisküsimustele leiti vastused, mis võimaldasid anda tervikliku ülevaate lasteaiaõpetajate teadlikkusest, kogetud takistustest ning kaasava hariduse rakendamist toetavatest teguritest.

Kokkuvõttes võib järeldada, et kuigi lasteaiaõpetajad suhtuvad kaasava hariduse põhimõtetesse positiivselt ning peavad oluliseks laste individuaalsete vajadustega arvestamist, mõjutavad kaasava hariduse rakendamist mitmed praktilised tegurid. Kaasava hariduse tõhusamaks rakendamiseks on oluline tagada õpetajatele piisav professionaalne tugi, regulaarne täiendkoolitus ning toimiv tugivõrgustik koolieelses hariduses.

KASUTATUD KIRJANDUS

Alusharidusseadus. (2025). Riigi Teataja. RT I, 09.01.2025, 1.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/109012025001> (28.01.2026)

Alushariduse riiklik õppekava. (2025). Riigi Teataja. RT I, 13.08.2025, 1.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/113082025001> (15.03.2026)

Haridus- ja Noorteamet. (2024). Kaasav haridus. <https://harno.ee/kaasav-haridus> (28.01.2026)

Haridus- ja Teadusministeerium. (2021). Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035.

<https://www.hm.ee/et/haridusvaldkonna-arengukava-2021-2035> (21.02.2026)

Haridus- ja Teadusministeerium. (2025). Valmis kaasava hariduse uuring.

<https://www.hm.ee/uudised/valmis-kaasava-hariduse-uuring> (27.01.2026)

Kaljurand, Ü. (2021). Lasteaiaõpetaja ootused ja vajadused, kui rühmas on erivajadusega laps (bakalaureusetöö). Tartu Ülikool, haridusteaduste instituut.

Kasela, K. (2026, 14. aprill). *Kaasav haridus õpetaja pilgu läbi. Otse ja ausalt*. Õpetajate Leht. <https://www.opleht.ee/2026/04/kaasav-haridus-opetaja-pilgu-labi-otse-ja-ausalt/> (07.05.2026)

Kikas, E. (2008). Õppimine ja õpetamine koolieelses eas. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Kivirand, T., & Leijen, Ä. (2019). Teachers' perspectives on inclusive education in Estonia. *European Journal of Special Needs Education*, 34(3), 1–15.

<https://doi.org/10.1080/08856257.2019.1580837> (26.01.2026)

Krull, E. (2018). Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat (3., täiendatud ja ümbertöötatud trükk). Tartu Ülikooli Kirjastus.

Leijen, Ä. (Toim.). (2024). Kaasav haridus. Tartu Ülikooli Kirjastus.

Malva, L. (2024). Erivajadustega õppijate kaasamine lasteaias ja koolis. P. Häidkind & P. Soodla (toim.), *Erivajadustega õppijad Eesti haridussüsteemis: märkamine, hindamine ja õpetamine* (lk 124–149). Tartu Ülikooli Kirjastus.

Neare, V. (2022). Erivajadustega lapsed lasteaias ja koolis (lk 83–85). Atlex.

- Nelis, P., Pedaste, M., & Šuman, C. (2023). Kaasava hariduse rakendamine Eesti lasteaedades kaasava hariduse teoreetilise mudeli põhjal: juhtumiuuring. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 11(1). <https://doi.org/10.12697/eha.2023.11.1.02a> (08.03.2026)
- Nelis, P., & Kivirand, T. (2024). Kaasava hariduse tähendus ja rakendamine. Rmt Ä. Leijen (toim), *Kaasav haridus* (lk 17–30). Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Roostar, V. (2025). *Erivajadustega laste toetamine: varajane sekkumine ja seadusandlus* [loenguslaidid]. Tartu Ülikooli Narva Kolledž.
- Sharma, U., Loreman, T., & Forlin, C. (2012). Measuring teacher efficacy to implement inclusive practices. *Journal of Research in Special Educational Needs*, 12(1), 12–21. <https://doi.org/10.1111/j.1471-3802.2011.01200.x> (26.01.2026).
- UNESCO. (2017). *A guide for ensuring inclusion and equity in education*. UNESCO. (29.12.2025)
- Vint, K., & Šuman, C. (2021). Kaasav ja kvaliteetne haridus lasteaiarühmas: eripedagoogiline tugi õpetajatele (magistritöö). Tartu Ülikool.
- Õunapuu, L. (2014). Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. <https://dspace.ut.ee/server/api/core/bitstreams/3538e168-6012-4e90-8484-4bb59be8b14a/content>. (lk 54–55) Tartu Ülikool.

LISAD

Ankeetküsimustik

Hea lasteaiaõpetaja!

Käesolev küsimustik on koostatud Tartu Ülikooli Narva Kolledži bakalaureusetöö raames, mille teema on „Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkus kaasava hariduse rakendamisest“.

Kaasava hariduse all mõistetakse selles uuringus mitmekesisuse väärtustamist ning kõigi laste täisväärtuslikku osalemist ühises õppekeskkonnas sõltumata nende individuaalsetest vajadustest.

Küsitluse eesmärk on uurida Lääne-Virumaa lasteaiaõpetajate teadlikkust kaasava hariduse rakendamisest.

Küsimustik on anonüümne ning vastuseid kasutatakse ainult bakalaureusetöö koostamise eesmärgil. Andmeid kogutakse isikustamata kujul ning tulemusi esitatakse üldistatud kujul.

Küsimustiku täitmine võtab aega ligikaudu 15–20 minutit.

Täna Teid vastamise eest!

Birgit Naarits

Tartu Ülikooli Narva Kolledži üliõpilane

Ankeetküsimustik

1. Milline on Teie haridustase?

- Keskharidus + kutse
- Rakenduskõrgharidus
- Bakalaureusekraad
- Magister
- Muu

2. Millises lasteasutuses Te töötate?

- Eralasteaed
- Kohaliku omavalitsuse lasteasutus
- Lastehoid

3. Kui kaua oled töötanud lasteaiaõpetajana?

- Alla 5 aasta
- 6-10 aastat
- 11-20 aastat
- Üle 20 aasta

4. Palun märkige oma vanus

- 18-24
- 25-34
- 35-44
- 45-54
- 55-64

- 65 ja vanem
5. Kas teie rühmas on viimase kolme aasta jooksul olnud erivajadustega (HEV) lapsi?
- Jah
 - Ei
 - Ei oska öelda
6. Kui vastasite eelmisele küsimusele „jah“, palun täpsustage, millist tuge lapsed vajasisid.
7. Kui palju on lapsi rühmas, kus Te töötate?
- 1-6
 - 7-15
 - 16-20
 - 21-25
8. Hinnake 5-palli skaalal oma teadmisi kaasava hariduse rakendamise põhimõtetest, kus 1 on vähesed teadmised ja 5 on väga head teadmised.
9. Hinnake 5-palli skaalal oma teadmisi Haridus- ja Teadusministeeriumi nõuetest ja juhistest kaasava hariduse rakendamisel.
- 1-vähesed teadmised
 - 5-väga head teadmised
10. Olen kursis oma lasteaia kaasava hariduse põhimõtetega
- 1- Ei nõustu üldse
 - 5- Täiesti nõus

11. Minu suhtumine erivajadustega laste kaasamisse tavarühma on toetav.

- 1- Ei nõustu üldse
- 5- Täiesti nõus

12. Leian, et erivajadustega laste kaasamine toetab positiivselt kõigi rühma laste sotsiaalset arengut.

- 1- Ei nõustu üldse
- 5- Täiesti nõus

13. Olen valmis rakendama diferentseeritud õpet ja kohandama õpikeskkonda vastavalt rühma laste individuaalsetele vajadustele.

- 1- Ei nõustu üldse
- 5- Täiesti nõus

14. Minu töökeskkonnas on tagatud vajalik tugivõrgustik (tugispetsialistid) kaasava hariduse põhimõtete elluviimiseks.

- 1- Ei nõustu üldse
- 5- Täiesti nõus

15. Tunnen, et saan kolleegidelt ja juhtkonnalt piisavalt tuge kaasava hariduse rakendamiseks.

- 1- Ei nõustu üldse
- 5- Täiesti nõus

16. Rühma füüsiline keskkond ja õppematerjalid on kohandatud vastavalt erivajadustega laste vajadustele.

- 1- Ei nõustu üldse
- 5- Täiesti nõus

17. Olen saanud koolitusi kaasava hariduse teemal

- 1- Ei nõustu üldse
- 5- Täiesti nõus

18. Olen motiveeritud osalema täienduskoolitustel, et täiendada oma teadmisi erivajadustega laste toetamiseks

- 1- Ei nõustu üldse
- 5- Täiesti nõus

19. Palun täpsustage, millistest teemadest või koolitustest tunnete kaasava hariduse rakendamisel kõige enam puudust.

20. Millised on Teie hinnangul suurimad eelised kaasava hariduse rakendamisel lasteaias?

21. Milliseid peamisi takistusi või raskusi olete kogenud kaasava hariduse rakendamisel?

22. Kui oluliseks peate õpetajate omavahelist kogemuste jagamist kaasava hariduse rakendamisel?

- 1- Üldse mitte oluline
- 5- Väga oluline

23. Palun hinnake, kuivõrd järgmised väited kirjeldavad Teie lasteaia õpetajate omavahelist kogemuste jagamist kaasava hariduse teemal.

Me keskendume ühiselt lahenduste ja uute meetodite leidmisele.

- 1- Üldse ei nõustu
- 5- Täiesti nõustun

Me jagame edulugusid ja positiivseid kogemusi.

- 1- Üldse ei nõustu
- 5- Täiesti nõustun

Me pigem kurdame rasket olukorda ja ressursipuudust.

- 1- Üldse ei nõustu
- 5- Täiesti nõustun

Meil puudub aeg ja koht sisulisteks aruteludeks.

- 1- Üldse ei nõustu
- 5- Täiesti nõustun